

Nork hil zuen Dag Hammarskjold NBEren burua?

1961eko irailaren 18an Nazio Batuen Erakundearen idazkari nagusi Dag Hammarskjold zeraman hegazkina lehertu zen gaur Zambia den eremuan, Kongo independizatu berriko barne gerra nola geldiarazi negoziatzera zihoala. “Istripu misteriotsu” gelditu zena ikertzea erabaki du NBEk, benetan eraso militarra izan zelakoan.

| PELLO ZUBIRIA KAMINO |

IMAJINATU BAN KI-MOON IRAK aldera doala hango gatazka korapilatsua baretzeko asmoz bertako liderrekin elkarrizketatzera eta Nazio Batuen Erakundearen lider nagusia daraman hegazkina tirokatuta lurreratzen dutela.

Tamaina horretako magnizidioa zen gertatu 1961eko irailaren 18an Kongoko gatazkaren erdian, gaur erretretan izateko adinean diren irakurleak agian oroituko direnez. Hala ere, Dag Hammarskjold izenaren berririk ez dauka XXI. mendeko herritar jantzi gazteak, harekin haserre omen zegoen Joseph F. Kennedyren hilketaz mila erreportaje ikusi eta Marilyn Monroek oheratzekoan zein perfume maite zuen ikasia duenak.

Mende erdi beranduago ezagutuko dugu Hammarskjold. Eta NBEk idazkari nagusi 1953tik 1961era arte eduki zuen diplomatiko suediarren akabera argitzen bada, Afrikako deskolonizazio prozesuaren zenbait xehetasun deseroso azaleratu daiteke 54 urte geroago. Potentzia handiek Afrikako lehengaiak kontrolatzeko egindako gerra eta klase guztietako ahaleginak, alegia.

Dag Hammarskjoldek bi gatazka multzo handi kudeatu behar izan zituen NBEren buruzagitzatik. Alde batetik AEBen eta Sobiet Batasunaren arteko Gerra Hotzak

eragindako tentsioak. Bestetik, Europako potentziek Afrikan eta Asian zeuzkaten kolonien askapen prozesuak. Hauen artean bat oso konplikatu, Belgikak kontrolatzen zuen Kongorena.

1960an, formalki independentzia eskuratuta eta estatu gisako egiturak antolatzeko ahaleginetan murgildurik zebiltzan Kongoko buruzagi eta indar politikoko ezberdinak, hiriburutzat lehengo Leopoldville gero Kinshasa bilakatu zekana —ez nahastu ibaiaz beste aldeko Kongorekin, hiri nagusi Brazzaville daukanarekin—. Belgikako metropoliarekin adostutako agendaren arabera, Kongoko lehen ministro gazte eta karismatikoa zen Patrice Lumumba ezkertiarra, Herrialde Ez Alineatuen mugimenduaren buruzagi ezaguna ere bazena.

Baina Belgikako indarren laguntzarekin Kongoko hegoaldean Katangako errepublika aldarrikatu zuen Moise Tshonbek. Eta herrialde sortu berria borroka odoltsuetan murgildurik zegoen: kolono zurien eta hauen ondasunak berenganatu nahi zituzten beltzen arteko tirabirak, Katangako errepublikaren aldekoak, Kinshasako aginte eta indar berrien arteko liskarrak...

Osagai berdintsuak ikusi dira, neurri ezberdinetan, Afrikako garai hartako askapen prozesuetan, Alje-

*Los Angeles Times*en artxiboetako argazkian, ezkerretan Patrice Lumumba eta eskuinean Dag Hammarskjold. 1960ko uztailaren 25ekoa da. Urte horren bukaeran Joseph Desire Mobutuk bota zuen boteretik Lumumba, ondoren bere etsairik handiena zuen Moise Tshonberi entregatzeko; honek torturatu eta hilko zuen 1961eko urtarrilean. Irailan eroriko zen Hammarskjold idazkari nagusia. Lumumba mitikoa akabatuta gero ere Tshonbek guduka segitzen zuen Katangatik, Mendebaldeko potentzien —batez ere belgikarren— babesarekin eta haiek bidalitako mertzenarioen laguntzarekin. Zenbait dokumentaziok erakutsi du Tshonbe prest zegoela Hammarskjoldek proposatu su-etena onartzeko, baina britainiarrek eginarazi ziotela atzera. Katangako mertzenarioen kontra Hammarskjoldek erabakitako *Morthor* operazioak biziki haserrarazi zituen britainiarrak bezala Joseph F. Kennedy amerikarra.

rian esaterako, baina baita askoz geroago ere Angolan edo Mozambiken Gerra Hotzaren akabera aldean, edo berriro ere Kongon duela gutxi.

Azkenean AEB eta Europako potentziek lortu zuten Lumumba 1960 amaieran agintetik kentzea, gero Afrikako diktadurarik luzeena ezarriko zuen Joseph Desire Mobutu sarjentua botean paratuz. Honek, torturatu ostein, Lumumba entregatu zion Moise Tshonberi, zeinak gehiago torturatu eta fusilatu baitzuen, ondoren Lumumbaren arrasotuz guztiak desagertarazteko.

Katangarekin menia prestatzera

Katangako gerrak zalaparta handia eragiten zuen bere sarrasakiekin 1960 haietan; zerbaitengatik eman zitzaien *Katanga* ezizena etorkinez betetako auzoei Hernanin bezala Iruñean eta munduko beste hiri askotan. Agintean Mobutu jarriagatik Tshonbek segitzen zuen Katangatik gerran Kinshasako gobernua- ren kontra. Hasiera hartan sobietarren alde jokatzeko zuen Mobutuk, Mendebaldeko potentzien eta meatzetako korporazio handien alde Tshonbek.

Katangako matxinoarekin irtenbide negoziatu bat lotzera abiatua zen 1961eko irailaren 17an NBEren idazkari nagusia. Lau motoreko

bere hegazkina lurrera erori zen arte sutan Ndola hiritik gertu.

Egia ofizialtzat geratu den arren Hammarskjöld eta SE-BDY matrikuladun Douglas DC-6 haren 16 eskifaia istripuz hil zirela, politikariaren memoria zaintzen duen fundazioak eta zenbait ikerlarik jarraitu dute mende erdi honetan gertakizunaren xehetasunetan arakatzen.

Londresko unibertsitatean irakasten duen Susan Williamsek 2011n plazaratu zuen anitz argitasun *“Who Killed Hammarskjöld?”* liburua. Bertan bi lekuko oso bereziren oroitzapenak bildu zituen, AEBetako inteligentzia zerbitzueta-ko bi agenterenak.

Gaur 80 urte dauzkan Charles Southall Zipren zegoen egun haie-

tan irratizko mezuen jarraipena egiten. Hegazkin bateko ahotsa grabatu zuen: “Ikusten dut garraiozko hegazkin bat iristen. Argiak piztuta dakartza. Bai, Transair DC-6 bat da. Hori da hegazkina”. Ondoren tiro hotsak eta: “Jo dut. Sutan doa. Erortzen ari da. Lehertu da”. Henry Abramek, gaur 73 urte, Greziako amerikanoek Heraklionen zeukaten kasernatik jarraitu zuen eszena bera.

Baina Susan Willimansen lana bezain garrantzitsua izan da Goran Bjorkdahl suediarrek egindakoa. Kooperazio zerbitzuetan lan egiten eskualde hartan ibilitako aita-rik piztu zion Hammarskjölden kasua ikertzeko harra. Lekuan bertan aireplanoa sutan erortzen ikusitako

lekukoan xehetasunez gain, Bjorkdahlek bestelako informazioak ere bildu ditu, gertatuaren testuinguru-rua hobeto azaltzen laguntzen dutenak.

Funtsean Bjorkdahlek zera demostratu du: Hammarskjölden hegazkina beste batek tirokatu zuela, militar ingelesek oztopatu egin zutela istripuaren ikerlana, hegazkineko eskifai bat bizirik atera zutela baina hiltzen utzi, Hammarskjöldek susmatzen zuela diplomatiko britainiarrek saboteatu nahi zutela Tshonberekin lortzeaz zen su etena, eta NBERen idazkari orokor-rrak berak hil aurretik baimendua zuela Katangako mertzenarioen kontrako eraso bat kasko urdinek eginga, nahiz eta horrekin haserrarazi AEB eta Britainia Handiko agintariak.

Hari hauei guztiei tiraka, 2011ko abuztuaren *The Guardian* egunkariko Julian Borger eta Georgina Smith-ek ustezko istripua gertatu zen Ndola herrian aurkitu zituzten dena bertatik ikusi zuten lekukoak. Bitxia iruditu arren, 1961eko ikerketan istripua pilotuak trakets jokatu zuelako gertatu zela erabaki zutenek ez baitzieten bertako baseritarrei galdetu kazetari-ek aipatzen duten Goran Bjorkdahl iritsi arte.

*The Guardian*ek 2011n izen abize-nez aipatu zituen hegazkina tiroka-turik eta sutan erortzen ikusi zuten laborari ikazkinak: Dickson Mbewe, Custon Chipoya, Safeli Mulenga, John Ngongo... 50 urtez ez zien inork ezer galdetu. Kongok lurpean mineral gehiegi zeukan gorderik. Hala dauka oraindik. ■

ZINKUNEGI
OPTIKA

Hernani, 23 · 20004 Donostia
T. 943 420 624
info@zinkunegioptika.com
www.zinkunegioptika.com

zuri begira